

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De obiurgatione. Capvt XXXV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

memorantur, discutiuntur, minutatim confutantur. Hanc methodum sequuti sunt Basilii in Eunomium, Cyrillus in Iulianum.

De Inuectiua.

CAPVT XXXIV.

ET si ad demonstratiuum genus magis pertinere videtur inuectiua tractatio, quando tamen huic generi frequenter immiscetur, & a nonnullis in eo collocatur ordine, non pigebit hic aliqua de ea tem adscribere. Quod apud poetas est satyra, hoc ferme apud oratores inuectiua oratio, scilicet mordax, & ad perstringendos hominum mores accommodata. Differt ab accusatione, quod hæc fori cancellis concludatur, illa extra fori sepea volitet, hæc damnationem rei intendat, illa notam potius spectet infamiae: Hæc modum, & ordinem teneat magis temperatum, illa furore quodam ingenij, & orationis impetu potius rapiatur.

*Inuectiua
ut differt ab
accusatione*

*Inuectiua
duplex.*

Duplex est autem inuectiua; vna in homines, altera in vitia. Quæ hominum, priuarum scilicet personarum spectat infamiam, numquam temere usurpanda est, nisi tales ipsi sint, qui exagitantur, vt in summam desperationem prolapsi, & apud omnes infamia notatissimi nullum bonæ spei locum reliquerint.

Hæc enim plerumque in eos assumuntur tela, qui viuos, & mortuos vulnerent, & eorum infamia terrorem alijs, vitiorumque odium sempiternum iurant.

Hac mente D. N. zianzenus in Iulianum, D. Hilarius in Constantium pro Catholica religione sunt inuecti. Qui vero priuata solent odia per maledicos stylos in principes viros eructare, parum alijs proficiunt, sibi plurimum nocent.

Ridenda poemata malæ,

Quam te conspicua diuina Philippica famæ.

Volueris à prima qua proxima.

Alter, quæ in hominum mores, & deprauatæ vitæ licentiam inuehitur, vtilior est, & melior. Constat autem ex philosophiæ præceptis, & altissimæ disciplinæ oraculis, quæ vi, & robore amentatæ cuiusdam orationis altissime desiguntur in pectora.

Rursus alia inuectiua, vt Satyra Comica plus habet salis, & moralis vrbanitatis, etiam dum vitia perstringit, haud obscure depingit. Qualia nimis multa sunt in Petronij Satyrico. Alia profus acris, & generosa est, fluens ex sublimi sapientia, nihil comicum, nihil leue, & iudicium affectans; sed tota in carpendis moribus posita. Extant certè nonnulla in ipso Arbitrio præcella, & inuectiuis maioribus digna. Qualia sunt ista.

*Inuectiua
grauis.*

Et quis mihi hanc solitudinem imposuit? adolescens omni libidine impurus, & sua quoque confessione dignus exilio, stupro liber, stupro ingenuus, cuius anni ad tesseram venerunt, quem tamquam puellam conduxit etiam, qui vitium putauit.

Quid ille alter die, qui tanquam togæ virilis togam sumpsit, qui ne vir esset à Matre persuasus est, qui opus muliebri in erg. stulo fecit, qui postquam conturbauit, & libidinis sua solum veritè, reliquit veteris amicitia nomen, & pro pudor! tamquam mulier sequituleia vnius noctis tactu omnia vendidit. Hæc in personam. At in mores grauius, & sententiosè.

Nemo cælum putat, nemo iusiurandum seruat. Nemo Iouem plus facit: Sed omnes operis oculis bona sua computant.

Quod vero ad ordinem, & diuisionem attinet, si ista est inuectiua in hominem, tum eodem filo pertextitur, quo vituperatio: vel enim vitam inspicit a puero, perstringitque singula magna orationis libertate, & toto amplificationum apparatu, vel certis insit capitibus, & vitijs, quæ sibi exaganda proposuit, vt ex orationibus Demosthenis in Aristogonem, Ciceronis in Antonium, Pisonem, Caillinam, Vatiniuum licet agnosceret.

*Inuectiua
ordi.*

Ferax est istud, & proeliue argumentum, nec ei, qui per istas reperit orationes deesse forma dicendi potest. Quod si inuectiua obiter tantum assumitur, tractatur vt amplificatio per certa argumenta, & figuras, quæ ad inimicos sensus vellicandos plus habeant virtutum.

De obiurgatione.

CAPVT XXXV.

Obiurgatio differt ab inuectiua, quod hæc non aduersus inimicos, illa dilectos etiam attingit.

*Obiurgatio
non aduersus
inimicos
attingit.*

attingat. Hæc flagrans sit, & tonans, illa a-
eris quidem sæpè, sed longè moderatior: Ad
summum hæc nocere vt plurimum cupiat,
illa prodesse. Est enim fermè obiurgatio supe-
rioris ad inferiore, ob delicta quædam re-
prehensio, spectans emendationem eius, qui
arguitur. Vel igitur Imperatoris est ad mili-
tes, vel Principis ad subiectos, vel Pastoris ad
gregem, vel Præceptoris ad discipulos.

Quamobrem pro varijs personis, & inge-
nijs varia esse solet. Alij ita sunt ad obiur-
gationes nati, vt vultu ipso ad senilem, terri-
camque grauitatem composito, & tono vo-
cis, cui plurimum inest siccitatis, increpationem
ferant. Itaque haud multis egent ad
obiurgandum artibus.

Alij mitiore ingenio præditi, licet mul-
tum in fingenda grauitate, trutinandisq; obiur-
gationibus laboris impendant, sparsa ta-
men naturæ suæ relinquunt vestigia, ex qui-
bus agnoscuntur, & quicquid agant, minus
terrent, & timentur. Rursum personæ, quæ in-
crepantur, aliæ sunt duræ, ceruicossæ, recorde-
s, apud quas nisi fremueris. *Vt pontem indi-
gnatus oaxas,* non magis proficies, quam si fe-
stuca chalybem perforare contendas.

Aliæ sunt molli, pauidoq; ingenio, quas
si vehementius terueris, perditurus es. Quid
& quoue loco, & qua ratione agendum sit,
artifex eloquentiæ prudentia dictabit. Hoc in
vniuersum de methodo dici potest. Primum
cum obiurgatio sit propter delictum, erra-
tum ipsum ob oculos ponendum est, vt eius
grauitate moueatur is, qui increpatur. In quo
magna est prudentiæ animaduertere, vt si le-
ue sit, aut mediocriter non nimis, exaggeretur,
maximè apud prudentes personas, quæ re-
rum momenta norunt ponderare. Tantum
enim abest, vt oratio plus habeat grauitatis,
imò de auctoritate multum deperdit, cum
leue aliquod delictum supra sensum com-
munem, & sanam opinionem extollit: sit e-
nim vt ficta, & declamatoria credatur oratio,
& minus habeat ponderis in veris, quæ cre-
ditur fictis delectari. At si grauius crimè est,
certè cum dignitate orationis exaggerandum
est, & iuuat aliquando in exordio vsurpare,
quod Germanicus contra sæuos, & rebelles
milites dixit apud Tacitum.

Quod nomen huic cœtui dabo? Militæ
appellem, qui filium Imperatoris vestri val-
lo, & armis circumfeditis? An ciues, quibus
tam proiecta senatus auctoritas? Hostium

quoque ius, & sacra legationis, & fas genti-
um rupistis.

Ita igitur crimen discretè proponendo satis
exaggerat.

Re demum proposita, quo grauitas facino-
ris plenius appareat, dilatatur à circumstantijs
rerum, locorum, temporum, personarum, &
similium, vt *Pyimane, & vicesima legiones:* &
in eo verbo *adde* est egregium, quia vter-
que ordo strenuus antea, & fidelis, & summis
beneficijs affectus fuerat. Mox commemoratis
pristinis decotibus, & cum præfenti furo-
re comparatis, *Egregiam duci vestro grauitam
refertis.*

Hic appositè inferitur plena grauis queri-
monia expositio, contra ingrati animi
fœditatem. Mox succedit comminatio. *Hunc
ego nuntium Patri lata omnia alijs è prouincijs
audienti feram?* Hic ordo latis est perspicuus,
& efficax. In modo cauendum est maximè a-
pud liberalia ingenia, ne quid sit nimis cla-
mosum, iracundum, querulum, subinsulsum:
Nam qui vehementius clamant, nõd plus a-
liquando proficiunt, quam canes isti latrato-
res, & suam, si quam habent, auctoritatem ex-
ponunt ludibrio.

Quia verò fructus obiurgationis est emen-
datio, temperandum est aliqua mellis parti-
cula, quicquid fuerit acrimoniæ, vt ingenia
ad spem, & amorem, tacitis stimulis prori-
tentur.

Et id obseruauit Tacitus in peroratione
nobilis illius obiurgationis. *Inu D. ne Au-
guste celo recepta mens, tua pater Druse ima-
go, cui memoriam, isdem istis cum militibus, quos
tam pudor, & gloria intras, eueant hanc ma-
sculam.*

Ad id verò consequendum efficacissima
res est, si qui obiurgatur amari se, & amoris
caussa obiurgari sciat, tum condoleas, tum in
partem oneris, & penæ veniat, tum pristina
virtutis recordatione titilles, spem eius emē-
dationis habere te ostendas, fructum, & spe-
ciem virtutis exhibeas, dura omnia, & aspera
reluctanti futura proponas. Hæc animos fle-
scunt, & inducunt, si modo dociles sint, & fle-
xibiles.

At si parum moueantur, iuuert aliquan-
do per comminationem grauem & concisã
desinere, quæ instar tonitru terreat, & qua
parte sit crepturum fulmen, cogitandum re-
linquat. Sed nos in eo genere Demosthenis,
ac M. Tullij, modum longè diuersum antea

Mamma

nota.

Mites perso-
na obur-
gat. minime
apta.

Obiurgatio.
nis metho-
di.

Obiurga-
tionis aptu-
mitum.

Obiurga-
tionis ars.

notauimus, varia quoque exempla in charac-
teribus orationis ciuili expromemus.

illa Iudaeorum apud Petronium praesidem in
Philone.

De expostulatione, & exprobra-
tione.

CAPVT XXXVII.

Expostulatio est grauis quedam querimo-
nia de accepta iniuria, quae duabus fit par-
tibus; expositione iniuriarum, & petiti-
one satisfactionis vel tacita, vel expressa. Ar-
tificium huius orationis est primum, vt non
sumus nimis queruli.

*Expostula-
tio quid?*

*Eius ar-
tisma.*

Nam vitiosa est illiberalitatis, quod fer-
me in calamitosis, pauperibus, pueris, & mu-
lieribus frequentius est. Sicut enim felicitas
superba est, ita querula calamitas, & omnis
imbecillitas. Quae de Ioue ipso (vt ait Theo-
phrastus) queritur, non modo si non pluat,
sed etiam si ferius. Hac labe infectos homi-
nes vitandos docet Seneca illi, qui tranquil-
lam vitam degere velit.

*Tristes &
Querula o-
diogi.*

Praeipue tamen vitentur tristes, & omnia
deplorantes, quibus nulla non causa in que-
relas placet. Constat illi licet fides, & bene-
uolentia, tranquillitati tamen inimicus est
comes perturbatus, & omnia gemoens.

*Seneca l. 2. de
Tran.*

Accedit quod saepius querendo minus
proficiamus apud aures, quae iam ad huius-
modi querelas obdurerunt. Secundum est,
vt querimonia, si modo grauis sit persona,
nihil habeat nimis fractum, imbecille, & de-
missum.

Hoc enim muliercularum est. At quanto
plus afficiunt, qui non sunt in malis commemo-
randis ambiciosi. Sed multa se generoso
silentio suppressere ostendunt, & ea ipsa,
quae commemorant, non sua causa dicere se,
sed honesti, aut alienae utilitatis ergo profi-
tentur. Tertium, multum afficit eximia que-
dam luxtolerantia, & qua appareat nos multa
tulisse, multa nostro silentio pressisse,
& proprijs detrimetis sanasse: Nunc quod
instat tantum esse vt dissimulari non pos-
sit.

*Tolerantia
lux auarabi-
da.*

Quartum, diligenter spectandum est cuius,
& apud quos sit expostulatio, & ob quas ini-
urias expostulet. Si miserorum est, & oppres-
sorum apud superiorem potestatem, solet esse
miserabilior, & verbis effusior, qualis est

Audiaton γὰρ ἀνδραγαθῶν ἀτιμῶν,
Alia ratio est cum grauis persona apud patrem
sibi amicum expostulat, quem non cupit vl-
cerare, sed sanare: tunc enim generositatis
plena debet esse querimonia, qualis ea est
M. Tullij de Antonio Philippica prima. Vi-
de enim qua prudentia, quoque artificio pro-
greditur.

Pauca querar de hesternis M. Antonij ini-
uria, cui sum amicus: idque nonnullis eius
officio debere esse praeme etiam semper tuli.
Ecce tibi initio pauca questurum se pollicetur,
odiosa enim querela muliebris, deinde
quo temperamento premunit.

*Querela Ci-
ceronis pla-
na grauitas.*

Cui sum amicus, iam exponit rem. Quid
tandem erat causae, cur in Senatum hesternodie
tam acerbe solus cogerer? Solus ne aberam?
an non saepe minus frequentes fuisti? An ea
res agebatur vt etiam aegrotos deferri oporteret?
Si hic de morbo suo, quaevis multa dixisset,
fuisse fortassis inepte querulus: sed qua
sobrietate?

An a res agebatur, vt etiam aegrotos deferri
oporteret? Annibal credo erat ad portas, aut
de Pyrrhi pace agebatur. Deinde: At ille vobis
audientibus, cum fabris se domum meam
venturum esse dixit. Nimis iracunde hoc
quidem, & valde intemperanter. Cuius enim
maleficij ista poena est, vt dicere in hoc ordine
audeat, se publicis operis disturbaturum
publice exignatus sententia aedificatum
domum?

Generosa plane, & regalis animi querimonia!
At si vis querelam muliebram in omnem vim
doloris intemperanter effusam, lege epistolam
Adconorae Reginae Angliae ad Caeselinum
Papam, quae est centesima quadragesima
quarta, vbi de vinculis filij queritur: nihil
inuenies istis querelis tristius, aut flebilius.

*Querela A-
leonorae dele-
re intempta.*

Expustulationi vicina est exprobratio: est
enim grauior quaedam, & magis incensa ex-
postulatio cum indignatione mentis, qua
fieri solet in ingratos, crudeliter, & improbos.
Continet autem expositionem beneficiorum,
quae in eos congesta fuerint, per comparatum,
seu contentionem, malitiae, improbitatis,
crudelitatis, quam ipsi pro meritis repederint.
Quod si innocenti a quo erant iniuriam,
& amplissimis affecti donis, vitam casu
aliquo, aut summa improbitate eripuerint.

tunc